

«СКАЖИ, ЩОБ ВИМКНУЛИ ВІЙНУ!»

Знову про соціальні конфлікти

Проблему впливу суспільних конфліктів на психіку дитини ми вже піднімали у статтях головного редактора на початку року (*“Дошкільне виховання”, №2, “Учитель початкової школи”, №2*). Там же були подані рекомендації педагогам і батькам, як вберегти дитину від руйнівних наслідків суспільних негараздів.

На жаль, неспокій в країні триває, ситуація вже набула воєнного характеру, а отже, й діти потребують дієвого захисту. Як же мають поводитися дорослі? Для продовження цієї актуальної теми редакція запросила до розмови своїх постійних авторів — **Наталію ГАВРИШ**, доктора пед. наук, завідувача кафедри дошкільної та початкової освіти Луганського НУ імені Тараса Шевченка, та **Катерину КРУТІЙ**, доктора пед. наук, професора кафедри початкової освіти РВНЗ “Кримський інженерно-педагогічний університет”.

Подаємо в скороченні нашу бесіду.

МОВЧАТИ НЕ МОЖНА!

Наталія Гавриш. Наша країна переживає дуже складні часи. Об'єктивно оцінити наслідки нинішніх подій ми зможемо лише через роки. А поки що багато хто з нас, українців, відчуває тривогу, незахищеність і невизначеність, щодня переживає бурю найгостріших емоцій. Особливо важко мешканцям

сходу, які живуть у ситуації збройного протистояння, опинившись між кількох вогнів: реального, емоційного, політичного. Нелегко дорослим, іще гірше дітям. Як захистити їх? Як не допустити, щоб війна залишила страшний чорний слід у їхніх душах?

Можна було б перемовчати, оминати цю складну тему в розмовах з дітьми, перечекати лихий момент, перемкнувши їхню увагу з жахливих реалій життя на звичні мультяшні страхи, але конфлікт триває вже не дні, а тижні... На весь час не сховаєшся. Агресія, збройне протистояння — ось те головне, про що говорять сьогодні дорослі. Діти не можуть цього не відчувати. Вони не лише переживають тривогу, а й виносять із ситуації уроки. Але які?

Катерина Крутій. Продовжу думку щодо тривоги дорослих в очікуванні біди. Цей стан як підсвідомо, так і, на жаль, свідомо вони передають дітям. У містах, де триває збройний конфлікт, майже не працюють дитячі садки. Якщо в батьків ще є робота, то дітлахи залишаються вдома самі — зі сво-

їми страхами, тривогами, але вже не мультяшними, а справжніми...

Мені розповіли, як одна матуся ходила по сусідах і просила віднайти ведмедика, такого ж, як у чотирирічної донечки, бо її ведмедик залишився в садочку і, на думку дівчинки, можливо, вже загинув. Такого самого не знайшлося, довелося іншому ведмедикові передавати Даринці вітання й запевняти, що її друг живий. Можна тільки схилитися перед винахідливістю матусі у її прагненні допомогти доні пережити сум і тривогу.

ДВА ПОЛЮСИ У СТАВЛЕННІ ДО ПОДІЙ

К.К. У сприйнятті дорослими обговорюваних подій є два полюси: перший — тривога, страх і навіть паніка, другий — легковажне, несерйозне,

безвідповідальне ставлення до соціального протистояння.

Перший вселяє в дітей страхи, що можуть залишити у їхніх душах слід назавжди. Другий — калічить їх. Ось приклад другого: дехто свідомо фотографує дітей на тлі барикад і блокпостів у балаклавах (маска, головний убір, що закриває лице, залишаючи прорізи для очей), зі справжньою зброєю в руках. Попит породжує пропозицію — фотостудії пропонують навіть фотосесії “Military children”. І ось уже інтернет-ресурси рясніють фотознімками малюків у військовій амуниції, нібито поранених, зі зброєю, а іноді навіть зі справжніми гранатометами і броньованими машинами на задньому плані. Батьки радо викладають у соцмережах такі фото з коментарями. А діти? У них, як мінімум, формується викривлене сприйняття добра і зла. Чи цього замало?

Лише вслухайтесь: “барикади”, “балаклави”... слова з активного мовлення наших дошкільнят!

Хочеться вже не говорити, а кричати батькам: “Зупиніться! Лиха година минеться. Але що ви робитимете потім з дитиною, яка бачила ваше зухвальство, якій давали в руки справжню зброю, з дитиною, якій не страшно наблизитися до людського горя і смерті, як байдужому свідку?”.

Є ще один факт, який не можна оминати увагою, — це використання жінок і дітей як “живого кордону” між сторонами конфлікту. Йдеться не про людину, яка запропонувала це робити ще під час анексії Криму. Мова про жінок, які свідомо — за гроші або “за ідею” — ставлять дітей перед озброєними загонами, щоб з-за їхніх спин стріляли по людях. Люди гинуть на очах “живого кордону”, і це бачать не тільки дорослі, це бачать ДІТИ! Вони опосередковано беруть участь у вбивстві. Це справді жахливо. **У дітей формується нове, легковажне, ставлення до смерті** — нівелюється ціна життя. Про наслідки страшно навіть думати.

ДІТИ — ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ДОРΟΣЛИХ

Н. Г. Ставлення дорослих до соціальних конфліктів відбивається на ставленні дітей, які по-різному закарбовують у своїй свідомості ці трагічні моменти. Наші спостереження дали змогу умовно виокремити такі **типи сприйняття дошкільнятами сучасних подій**:

А — “Це не про мене, не хочу про це слухати — мені *байдуже*”;

Б — “Від дорослих я знаю, що війна — велика біда — мені *страшно*”;

В — “Що корисного для себе можна з цього отримати? — мені *цікаво*”;

**“Невинна” розвага батьків
Калічить серця малюків.**

(Фото надане авторами)

Г — “Боженько, врятуй мене, я так хочу жити, хочу піти до дитячого садочка — *це моя війна*”.

Ось кілька замальовок, що ілюструють ці типи.

Один знайомий мені хлопчик, якого через погану поведінку частенько лякали (мовляв, прийде..., і буде тобі...), побачивши страшних людей зі зброєю, у чорних масках, вирішив, що це і є справедлива кара: “Скажи їм, що я більше не буду погано поводитись! Нехай вони йдуть!” — ридав хлопчик до вечора.

Маленький пасажир потяга, який на станції зустрічали чоловіки зі зброєю, собаками і в чорних масках, кинувся назад у вагон, голосячи: “Мамо, я не хочу вмирати! Закрий мене, врятуй! Це вже війна?”.

А для когось **дії агресорів стали прикладом для наслідування**. Весь світ облетіли кадри з майдану, на яких хлопчик років дев’яти піднімає з землі каменюку і кидає у людину! На його обличчі — просто цікавість. Така реакція найстрашніша! На жаль, ми поки що цього не усвідомлюємо до кінця. Дехто вбачає в цьому прояв патріотизму (до речі, це поняття нині паплюжиться). А це, насамперед, прояв лютої безглуздої руйнівної ненависті, агресії, за наслідки якої немає відповідальності. Уявіть, які уроки винесе дитина з цього епізоду свого життя!

Ще потворніша аналогічна сцена за участю трирічного хлопчика, який щиро жалівся виховательці: “Ми вчора з татом і мамою ходили гуляти до парку, де барикади. Тато і мама кидали каміння, а мені не дозволили!”.

Як бачимо, дорослі нерідко самі культивують ненависть, яка, незалежно від того, на кого спрямована, сіє в душі дитини руйнівні зерна. Ми зараз не обговорюємо політичні симпатії, проте залучати дітей до прокльонів на адресу представників іншої нації, до участі у “патріотичних”

Фотоконкурс «Наші діти»

**Вшановуючи віддані життя,
їх цінність усвідомлює дитя.**

(Фото Володимира Васильєва, м. Київ)

маршах з вигуканням антилюдських лозунгів — означає сприяти розвитку в дітях руйнівних нахилів і якостей, несумісних з гуманізмом, милосердям, добром.

Більшість дітей налякані новинами з різних інформаційних каналів. Так, п'ятирічна Настуся без кінця запитує одне й те саме: “Це вже війна? Всі помруть?” — потім повертається до діда і благально, склавши молитовно ручки, промовляє: “Дідусю, ти такий розумний, а я ще така молода! Я так не хочу вмирати! Придумай що-небудь!”.

Страх — найпоширеніша реакція дітей, яку зараз спостерігаємо. Вечір. Двір. Хлопчики щось бурхливо обговорюють. Дмитрик рішуче відходить подалі від їхнього гурту і йде до мене, затуливши вуха. Питаю, що трапилось. Відповідає: “Не могу більше чути про війну. Там смерть, а мені дуже страшно!”.

Але є чимала група дітей, які змогли сформулювати власну позицію. Так, нещодавно, збираючись на мітинг і пояснивши дітям смисл цього зібрання, я запитала, що переказати від них дорослим. І почула: “Скажи, щоб вимкнули війну. Страшно жити на білому світі!” (Дмитрик Ц.), “Скажи, щоб розігнали барикаду, бо мене бабуня не пускає в бібліотеку” (Дмитрик К.), “Я боюся цих барикад. Там гарний майданчик,

іграшок багато, а підійти страшно. Бабуся також боїться” (Даша), “Скажи їм, що не можна знімати на телефон, як убивають людину. Треба зупинити вбивство, а не стояти і дивитися. Це погано” (Влад).

Все частіше виникають ігри у війну з елементами жорстоких убивств, причому діти свідомо обирають свої ролі: “Буду майданівцем!”, “Я — за «Правий сектор»”, “Я «беркутом» не хочу”. А як реагувати на малюнки, заповнені танками, убитими і залитими кров'ю людьми?

СПРЯМУЙМО ВИХОВАННЯ НА ТВОРЕННЯ

Н. Г. Соціальне виховання дітей маємо спрямувати на творення, що є символом продовження життя, а не на руйнування, яке багатьом дітям доводиться спостерігати в останні місяці. Не можна обходити у вихованні цю проблему. На мою думку, **потрібна добре спланована системна робота, основними лініями якої можуть бути такі.**

Лінія милосердя

У скрутні часи, коли розхитуються соціальні й правові основи суспільства і багато людей впадають у паніку, ступор, важливо спрямувати емоції в більш продуктивне річище, нагадуючи собі, що **навколо багато тих, кому ще гірше, ніж нам, хто потребує допомоги, уваги, турботи.**

Пригадалася картинка останнього місяця. У моєму рідному Краматорську на захаращеній барикадами центральній площі приголомшені вихором подій міські голуби, яких раніше підгодовували мами з малюками, залишилися без турботи. І ви б бачили, як просвітліли обличчя людей, котрі стали свідками того, як старенька бабуся прийшла на площу з торбинкою зерна і як радісно оточили її голодні птахи! Знаєте, якою була перша моя думка? — “Кому б теж зробити щось добре?”.

Правильно зорієнтовані дорослими діти загальом дуже добре відгукуються на заклик допомогти іншому, проявляють готовність до милосердних вчинків. Тож наше завдання — забезпечити їм та їхнім батькам поле для добротності.

Лінія життєвої безпеки і захисту себе та своїх близьких

Обставини буденного життя в майже воєнних умовах вимагають від людей максимальної зібраності й уваги. Ми, дорослі, зобов'язані ознайомити дітей з правилами життя в умовах збройного конфлікту, звісно, в доступній їхньому віку формі. Але що стосується “свідомих” дітей, неправильно, намагаючись захистити їх від зайвих переживань, брехати, що “люди в чорних масках — це така гра, театр; вони просто

хочуть налякати іменинника”; барикади — це “хатки для бомжів” тощо. Навмисне залякування неприпустиме, проте дитину без зайвого драматизування слід підготувати до будь-якої складної ситуації (швидко перейти вулицю, не підходити до небезпечного місця, триматися за руку тощо).

Варто регулярно обговорювати з дітьми способи дій у різноманітних ситуаціях: “Якщо... то...”, — пояснюючи переваги і недоліки кожного із запропонованих варіантів. Вихователь чи інший дорослий, спокійно зауваживши, що іноді так буває в житті, має зосередитися на тому, чому треба чинити саме так, а не інакше; якими можуть бути наслідки порушення правил.

К. К. Додам, що лінію життєвої безпеки і захисту себе та своїх близьких у непередбачених обставинах слід реалізовувати практично. Нікуди не дітися від подій, нав’язаних дружньою колією державою. Ми, дорослі, повинні пам’ятати, що жах протиприродного збройного конфлікту залишає травмуючий слід в душах його свідків. Тому безпека і захист дітей і себе — наріжний камінь нинішніх реалій.

Як би це не різало слух, але необхідно проводити практичні заняття з батьками (родинами) і з дітьми щодо дій в екстремальних ситуаціях, котрі можуть виникнути в будь-який момент. І це вже справа не лише сьогодення, це справа майбутнього.

Лінія моральності

Н. Г. Мораль завжди була фундаментом, основою особистісної й суспільної зрілості. Стрижень моральності — у збереженні власної гідності та повазі до гідності іншої людини. Ця двовекторність має пронизувати весь виховний процес. Актуальність цього напряму особливо зростає в ситуаціях суспільних конфліктів. Адже дорослі демонструють численні приклади дії диких “законів”: сила існує не для захисту слабшого, а для остаточної перемоги над ним; можна не рахуватися з інтересами інших, лобіюючи свої власні (головне — чого хочу я); мої бажання мають виконуватися миттєво (все і тепер); правда за тим, у кого зброя, і т. п.

К. К. Зазвичай моральність розуміємо дуже широко. Це насамперед терпимість і толерантність — не тільки зовнішня (до мови, віросповідання, кольору шкіри тощо), а й внутрішня. Йдеться про прийняття іншої думки, іншого погляду. Одне з найважливіших завдань — навчити дітей вести діалог. Маю на увазі не мовленнєві навички, а вміння вести бесіду з тим, хто думає інакше, ніж ти, добирати аргументи, виводити свою думку, не виходячи за межі етикету і порядності.

Умови дошкільного закладу дають широкий спектр можливостей для навчання дітей правил мирного, безконфліктного спілкування, розвитку здатності чути і розуміти іншого.

Лінія правового і громадянського виховання

Н. Г. Вектор виховання має бути націлений на розуміння меж власної свободи серед свобод інших людей.

Ми самі незчулися, як з нормального життя скотилися в безлад, як невідь-звідки з’явилося раптом багато людей, котрі вирішили, що закон — це вони самі, що для здійснення своїх найсміливіших мрій (машина, гроші, майно) не треба напружуватися. Достатньо зброї й нахабства, а ще закрити обличчя, щоб не впізнали, — і все миттю стане твоїм.

Сумно, що серед перших життєвих вражень наших малюків будуть і такі. Ми не можемо “вимкнути” дитині життя тому, що в ньому стало забагато негативу, не можемо одягати на неї шори під час руху по вулиці, проте ми можемо розмовляти з нею про права і обов’язки людини, про межі її свободи, які закінчуються там, де починаються межі свободи іншого.

Ми маємо переконати дітей у тому, що життя — найвища цінність, і не менша цінність — гідність людини. Не можна в жодному разі знищувати ні те, ні інше. Треба зробити все можливе, щоб допомогти дитині берегти свою гідність, цінувати власне життя і життя та свободу іншої людини.

К. К. Збережемо наших дітей — збережемо майбутнє України! ■

Психологи стверджують: дорослий є носієм цінностей, які передає дітям. Вони наслідують наші слова і погляди, емоції та поведінку. Мудрість, доброта, щирість та інші чесноти передаються юним від значущої для них людини.

Тому маємо зважувати кожне своє слово, емоцію. Бути поміркованими, об’єктивними, толерантними і терпимими до інших, співчутливими і щедрими. Вміти мислити самостійно і при цьому поважати думку іншого, відповідати за свої слова і дії.

Лише таких педагогів і батьків по-справжньому шануватимуть і любитимуть діти. Лише такі дорослі здатні вберегти від руйнування дитячу душу.

Від редакції